

УДК 347.64(043.2)

Тімуш І.С., д.ю.н., професор,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПАТРОНАТНА СІМ'Я ЯК ФОРМАТ ПРИЙОМНОГО ВИХОВАННЯ

Створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей, якими є діти, позбавлені батьківського піклування, є одним із найважливіших завдань. Тому специфіка і основна спрямованість соціальної політики в галузі дитинства полягають у тому, щоб всіляко пом'якшувати вплив на дітей негативних наслідків тих процесів, що відбуваються у суспільстві, а також створити умови для більшої ефективності існуючих і виникнення нових соціальних інститутів, які мають задовольняти потреби і реалізовувати інтереси дітей [1, с. 57].

Однією із форм прийомного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визнано патронат. Інститут патронату не новий для сімейного законодавства, його виникнення збігається у часі з першими спробами кодифікації норм сімейного права, і належить до тих інститутів, які то включалися до законодавства, то навпаки виключалися з нього.

Існує дві форми патронатного виховання. Перша – це соціальний патронат над сім'єю, яка опинилася в критичному стані. Причини такого критичного стану можуть бути доволі різноманітними: хвороба батьків, їх розлучення, інші травмуючі ситуації. Тобто мова йде про тимчасове влаштування дитини в іншу сім'ю. В цей час із біологічною родиною ведеться відповідна робота, спрямована на усунення тих обставин, які спричинили відповідний конфлікт в сім'ї. Друга форма – сімейний патронат, коли законним представником прав та інтересів дитини стає дитячий будинок, а патронатні батьки є його співробітниками.

До патронування не допускаються, іншими словами, не можуть бути патронатними вихователями особи, позбавлені судом виборчого права, позбавлені батьківських прав, душевнохворі, неповнолітні; особи, інтереси яких, суперечать інтересам дитини. Відтак, патронатним вихователем може бути лише повнолітня дієздатна особа; орган опіки та піклування має врахувати її особисті якості, здатність до виховання дитини, ставлення до неї та бажання самої дитини. Вибір особи патронатного вихователя здійснює орган опіки та піклування, тому логічним видається покладення на цей орган обов'язку здійснювати ретельну підготовку до укладення договору про патронат та провести відповідну роботу з особою – кандидатом у патронатні вихователі,

одержати відповідні характеристики за місцем її роботи та місцем проживання тощо. Затребувати від неї довідки про стан здоров'я, про відсутність у неї та членів її сім'ї захворювань, що могли б бути перешкодою для прийняття дитини під патронат, який передбачає спільне проживання, здійснити обстеження умов проживання патронатного вихователя та його сім'ї, про що скласти висновок і т.ін [1, с. 322-323].

Законодавчі обмеження щодо можливості бути опікуном чи піклувальником, а отже й патронатним вихователем, такі ж самі, які встановлено для усиновлювачів (ч. 3 ст. 244, ст. 212 СК України).

Укладенню договору передують ретельне обстеження сім'ї, що виявила бажання взяти дитину на виховання, як по відношенню до побутових умов, так і стану здоров'я всіх її членів, що проживають разом. При передачі дитини за договором патронату районні (міські) відділи народної освіти і охорони здоров'я виплачували сім'ї, яка прийняла дитину на виховання із коштів місцевого бюджету щомісячну допомогу в установленому законом розмірі. При призначенні дитині, переданій під патронат пенсії, як члену сім'ї військовослужбовця (рядового складу чи молодшого керівного складу), або при виплаті аліментів, відповідні суми передавались патронатному вихователю в рахунок допомоги за патронування, що і обумовлювалось в договорі. Якщо розмір пенсії або аліментів, що отримувала дитина, перевищував розмір допомоги за патронування, то остання не виплачувалась зовсім [1, с. 58].

Дитина, над якою встановлено патронат, має право на: проживання в сім'ї патронатного вихователя; піклування з його боку; забезпечення її умов для всебічного розвитку, освіти, виховання і на повагу до її людської гідності; висловлення своєї думки з питань, які стосуються її особисто; захист від зловживань з боку патронатного вихователя; відмову від договору патронату, якщо вона досягла 14 років; збереження права користування житлом, у якому вона проживала до встановлення патронату; отримання аліментів, пенсії та інших соціальних виплат, призначених їй відповідно до закону, а також має право власності на ці виплати. Підсумовуючи, зазначимо, що вказана характеристика патронату споріднює його з опікою та піклуванням з тією лише різницею, що останні можуть встановлюватися не лише органом опіки та піклування, а й судом і не передбачають укладення договорів з опікуном, піклувальником. А це практично не дозволяє визначити, в яких саме випадках встановлюється патронат, а не опіка чи піклування. У зв'язку з цим раціональною ідеєю застосування патронату виключно як тимчасового заходу для невідкладного забезпечення сімейного догляду дитини на період, коли її сімейно-правовий статус є невизначеним. Насамперед, у разі, коли дитина, що опинилася у складних життєвих обставинах, вилучена зі своєї сім'ї, залишилася без батьківського піклування, але ще не набула статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, зокрема,

у випадках, коли існує вірогідність повернення дитини в сім'ю її природного походження [3, с. 438].

Договір про патронат може бути розірваний за згодою сторін або за рішенням суду в разі невиконання вихователем своїх обов'язків або якщо між ним та дитиною склалися стосунки, як перешкоджають виконанню обов'язків за договором (ст. 256 СКУ). У таких ситуаціях припинення патронату має відбуватися на основі рішення органу опіки та піклування х улаштуванням дитини в іншу сім'ю. Так само патронат припиняється у разі, коли дитина відповідно до закону втрачає статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, про що орган опіки та піклування за місцем її походження за поданням служби у справах дітей виносить відповідне рішення з повернення дитини батькам [5, с. 42].

На завершення, хотілося б підкреслити, що, на привеликий жаль, така категорія населення як діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, була і буде. Насамперед, це пов'язано із об'єктивними факторами сьогодення: низький рівень матеріальної забезпеченості сімей, низький рівень їх правосвідомості і відповідності, а відтак і відсутність належного соціального захисту. Погіршують ситуацію і певні суб'єктивні чинники: смерть батьків, або ж їхня неспроможність (небажання) займатися вихованням дітей. Патронат, як одна із форм прийомного виховання, безперечно, відіграє важливу роль у вирішенні проблеми забезпечення дітей, позбавлених батьківського піклування, сімейним вихованням. Однак, треба визнати, що головним завданням держави все ж таки повинно бути – збереження інституту сім'ї як одного із головних інститутів позитивної соціалізації дітей.

Література

1. Мироненко В.П. Патронат як форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 3. С. 56-63.
2. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565. Офіційний вісник України. 2002. № 18. Ст. 926.
3. Сімейне право України: Нотаріат. Адвокатура. Суд. Наук.-практ. посіб. у 2 кн. / за заг.ред С.Я. Фурси. Київ: Видавець Фурса С.Я., 2005. Кн. 1. 896 с.
4. Сімейний кодекс України. Київ: Велес, 2016. 64 с.
5. Тімуш І.С., Косенко Н.П. Визнання усиновлення недійсним та скасування усиновлення: легальні та доктринальні засади. Нотаріат для вас. 2014. № 1. С. 7-16.
6. Тімуш І.С., Лапчевська О.Ф. Здійснення батьками прав дитини в контексті реалізації Конвенції про права дитини. Нотаріат для вас. 2012. № 12. С. 61–68.
7. Цивільний кодекс України. Київ: Видавець ПАЛИВОДА А.В., 2012. 380 с.
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р.

УДК 340+911.3(043.2)

Федорченко В.К., д.пед.н., професор,
Федорченко Н.В., д.ю.н., професор,
Київський університет туризму, економіки і права, м. Київ, Україна

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туризм – це справді дивовижний феномен життя людства ХХІ століття. Статистичні дані переконливо свідчать про невпинне збільшення кількості подорожуючих, підтверджують важливість внеску туризму у соціально-економічний розвиток [6, с. 7].

Слід зазначити, що значна частка населення нашої держави відноситься до малозахищених верств населення, і тому не в змозі профінансувати свій відпочинок. Таким чином, організація відпочинку для малозахищених верств населення є основною метою соціального туризму [7, с. 30].

Міжнародна організація соціального туризму (ISTO) створювалась як *Міжнародне бюро соціального туризму* (BITS) в 1963 році для «організації постійного міжнародного співробітництва в сфері соціального туризму» [2].

ISTO – міжнародна некомерційна асоціація, метою якої є сприяння доступу до дозвілля, відпочинку та туризму для найбільшої кількості населення: молоді, сімей, людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями - і сприяти реалізації цієї мети і засобів, які витікають із неї, з суб'єктами, які розділяють цю відповідальність, а саме з державами, соціальними суб'єктами і операторами [2].

У статті 3 Статуту ISTO соціальний туризм визначений як: «всі відносини і явища, що виникають внаслідок участі в туризмі і, зокрема, від участі соціальних верств населення з низьким рівнем доходу. Ця участь стає можливою або полегшується заходами чітко визначеного соціального характеру. Для здійснення цієї діяльності в основі ISTO покладено принципи, визначені та прийняті в Монреальській декларації у вересні 1996 року» [2].

Якісні характеристики соціуму, якість життя громадян, те що соціологи та фахівці ООН називають індексом людського розвитку, соціальна інтегрованість та солідарність стають нерелевантним. Тому у примхливій уяві про навколишній соціальний світ вельми успішна країна Словенія стає найслабшою економікою Євросоюзу, таку заяву зробив лідер фракції Слуги Народу у Парламенті Давид Арахамія [3]. У реальності ж ВВП на душу населення у Словенії за паритетом купівельної